

1941. február 4. hete.

Gazdasági ismeretek.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A termelés fajai és tényezői.

Nevelési cél: Közgazdasági alapfogalmak szerzése.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Ha valamink hiányzik, azt mondjuk: szükségletünk van. Ilyen szükségletek az éhes embernek az ennivaló, a szomjasnak az ivóvíz, az igazságtalanul meghurcoltnak az igazság, a megvetettnek a szeretet stb. Azokat a dolgokat, amelyekkel szükségleteinket kielégítjük (étel, víz, igazság, szeretet stb.) javaknak, jószágoknak nevezzük. A javak egy részét termeléssel állítjuk elő (dologi javak.) Általában sokat halljuk e szót: termelés.

b) Célkitűzés. Mi a termelés? Beszéljünk ma erről.

II. Tárgyalás. a) A termelés. A föld belsejében a természet állandó ereje ásványokat alkot. A növény- és állatvilágot a föld, a levegő, a napfény táplálja és fenntartja. Az ember mindenkor az állat-, növény- és ásványvilágból állította elő a megélhetéshez szükséges javakat. A történelemből ismerjük, hogy az ember a javak előállításában és feldolgozásában milyen fokozatosan jutott el mai fokára. Kezdetben a halászat és vadászat volt táplálékszerző és ruházatot adó foglalkozása. Lakását barlangok alkották. Később letelepedett, állandó lakást készített, megtanulta a föld művelését és a kéziipart. A természet nyújtotta neki a nyersanyagokat. Ezeket azután javakká dolgozta fel. Ez az állandó tevékenység ma is az ember életéhez tartozik. A jelenkorban is vagy a föld élő javait állítjuk elő, vagy az élettelen nyersanyagokat dolgozzuk fel. A természetadta nyersanyagoknak és természeti erőknak javakká feldolgozását, vagy alkalmazását *termelésnek* nevezzük.

b) A termelés fajai. Vannak javak, amelyeket a természet maga állít elő és ezeket az ember csupán összegyűjti. Ilyen javakhoz jutunk a bányászat, halászat és vadászat által. A földműves a növényeket gondozza, szántóföldjének vetését kapálja, kaszálja, a kerti ágyakat, gyümölcsfáit öntözi, háziállatait tervszerűen tenyészt. Ezeket a tevékenységeket közös néven *őstermelésnek* nevezzük.

Az iparos a nyersanyagokat dolgozza fel, vagy átalakítja. A földműves termelte búzából a molnár lisztet készít. A földműves tenyésztette tehén húsát a mészáros, bőrét a tímár és cipész, szarvát a fésűs — mint nyersanyagokat — dolgozza fel. A termelésnek ezt az ágát *iparnak* nevezzük.

A földműves és iparos által termelt javakat a *kereskedelem* hozza forgalomba, vagyis juttatja el a piacra.

A szellemi foglalkozások (pap, tanító, tanár, orvos, mérnök stb.) munkája teremti meg azokat a javakat, amelyek a

társadalom műveltségét és általános rendjét fenntartják és fejlesztik.

A termelés fajai tehát: az őstermelés, az ipar, a kereskedelem és a szellemi foglalkozások.

c) A termelés tényezői. Az őstermelésben, az iparban és minden foglalkozásban a termeléshez a *természet* adja a földet, a természeti erőket és az összes nyersanyagot. Az *emberi munka* felhasználja a földterületet, feldolgozza és átalakítja a nyersanyagot, szolgáltatja a szellemi foglalkozások eredményeit. Minden termelést anyagokkal, eszközökkel és értelmi tudással végzünk. Ezeknek készlete alkotja a termelés harmadik tényezőjét: a *tőkét*.

A termelés tényezői tehát: a természet, az emberi munka és a tőke.

d) A természet, mint termelési tényező. A természet adja nekünk a levegőt, a vizet, a napsugarat, a villamosságot stb. De a természet adja a termőföldet és a föld állat-, növény- és ásványvilágát is. A növény- és állatvilág élete az éghajlathoz és időjáráshoz van kötve, mert pl. a forróóvi növények és állatok nálunk csak szynlódnek, hazájukban pedig hatalmas élet-erővel tenyésznek. A rossz időjárás pedig nagy veszteségeket okoz a földművesnek, ha gabonáját, szőlőjét a nyári jégeső elveri. A természet termelésénél sok függ attól, milyen a föld területe, felszínének talaja, hegye, vize, éghajlata, időjárása, ásvány-, növény- és állatvilága. A természet úgy a testi, mint a szellemi munkával foglalkozókat különféle tehetséggel, képességgel, testi és lelki erővel látja el. A természet adományai-ban sem a föld egyes területei, sem a társadalom egyénei nem részesülhetnek egyenlően. Ezért nem tehetők egyenlőkké az emberek, sem azok javai. A természet a termelés minden fajához a javak nagy tömegét adja, ennél fogva a természet a termelés első tényezője.

e) A munka, mint termelési tényező. A természet nyers erőit és anyagait sokszor nem használhatjuk fel úgy, amint azokat találjuk vagy előállítjuk, tehát hogy felhasználhatókka legyenek, emberi erő és munka dolgozza fel, alakítja át javakká. A tudós, a költő és író szellemi munkáját helyezi el könyvében, hogy abból az olvasó tanuljon, vagy abban gyönyörűséget, lélekemésítő szórakozást találjon. Ha a munka elvégzéséhez testi erőkifejtés szükséges: testi munkának nevezzük, **míg** ha a munka a szellemi képességeket foglalkoztatja, szellemi munka a neve. A termelés minden terén feltétlen szükség van az emberi munkára, ennél fogva a munka a termelés második tényezője.

f) A tőke, mint termelési tényező. A tőke fogalmát megértjük a következő példából. A földműves felrakta kocsi-jára az ekét, boronát és vetőmagot, mert szántóföldjére termelési munkára indult. Munka közben elgondolta és kitervezte, hogy a

jövő évben földjének termőerejét műtrágyával is fel fogja javítani és azt az újfajta vetőmagot fogja elvetni, amit a gazdasági szaklapok annyira feldicsértek. Elgondolkozott azután orvosná avatott fia sorsán és elhatározta, hogy egyik házát eladja és ennek árán fia orvosi működéséhez a szükséges műszereket és szakkönyveket is beszerzi.

A példában a földműves termeléséhez a kocsira rakott eszközök, az orvos termelési munkájához a műszerek és könyvek alkotják a szükséges javak készletét. Eszerint tehát úgy az anyagi, mint a szellemi termeléshez szükséges javak készletét *tőkének* nevezzük. A tőke tehát minősége szerint lehet anyagi és szellemi tőke. Mivel minden termelésben a tőke is résztvesz, ennél fogva a tőke a termelés harmadik tényezője.

III. Összefoglalás. A természetadta nyersanyagok és természeti erőknek javakká feldolgozását vagy alkalmazását **TERMELÉSNEK** nevezzük. A termelés fajtái: az **ÖSTERMELÉS** (bányászat, halászat, vadászat, növénytermelés és állattenyésztés), az **IPAR**, amely a nyersanyagokat feldolgozza, átalakítja, a **KERESKEDELEM**, amely a javakat forgalomba hozza, a **SZELLEMI FOGLALKOZÁSOK**, amelyek a társadalom műveltségét és általános rendjét tartják fenn és fejlesztik. A termelés tényezői: a **TERMÉSZET**, az **EMBERI MUNKA** és a **TŐKE**.

1941. február 3. hete.

Gazdasági ismeretek.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A bor.

Nevelési cél: A bortermelés okszerű módjának elsajátítása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A borról általában. Bornak nevezzük a kiterjedt szőlőnedvet. Az érett szőlőt rendszeren szeptember végén, október elején szedik le. Szüretkor az érett, ép fürtöket külön gyűjtik, mert csak egészséges szőlőből készíthető jó bor.

A szőlőt régen zsákokba tették és kádakban lábbal taposták, hogy az egyes szőlőszemek szétfakadjanak s a lé kicsuroghasson. Most a szőlő zúzására zúzómalomokat használnak, amelyek forgóhengerpárból állnak. A közbekerülő szőlőszemek szétnyomódnak, de a szőlőmag egészben megmarad. Ha finomabb bort készítenek, akkor a szőlő kocsányát kiválogatják, mert ez fanyarítja a bort. Ez az úgynevezett szőlőgyűzés (olyan módon végezhető, hogy ritkászerű rostát készítenek a zúzott szőlőt, ezután mostán a szőlőgyököt átesnek, a kocsányok fennmaradnak, a kocsányokból a szőlőmagot is kiválasztják és kitervezték, a kocsányokból a szőlőmagot is kiválasztják és kitervezték).